

HÉTFORDÍTÓ

Állítólag a tapasztalt, bölcs emberek egy bizonyos ponton túl „befogják a szájukat”. Megtartják maguknak a gondolataikat. Kudarcaikkal, sikereikkel sem dicsekednek egymásnak. Csak hát mikor lesz az ember bölcs? Rendszerint akkor, amikor már túl van mindenben. Amikor például már a szerelemnél, a csalódnál és az előrelátásnál is fontosabb az aznapi friss tejeskávé. Amikor az emlékezés vagy a felejtés — ahogy Broadway Billy Rose mondaná — egyre megy. „Alezánc.”

A Bellarosa-kapcsolat

De hagyjuk Broadway Billy Rose és Fonstein (aki *Auschwitz*től legalább ezer kilométert gyalogolt lengyel ortopéd bakancsában) különös történetét... Ugyanis *Saul Bellow A Bellarosa-kapcsolat* című kisregényében — melyet épp most olvastam a legfrissebb *Nagyvilágban* — Billy Rose-nál és Fonsteinnél is „fontosabb” személyiség: az emlékező. Nevezetesen a philadelphiai Mnemosyne Intézet (emlékezetfejlesztő intézet) alapítója, aki pontosan tudja, hogy „az emlékezet maga az élet”, a felejtés pedig a halál. S aki egész életében azt vizsgálta, hogy az „egyetemes önvizsgálat folyamatában” hogyan sodródik el az ember a való tényektől.

Múltradírózás

Öszintén szólva nem az zavar, hogy egyesek és mások — akik közelemben, mondjuk az újságírói pályán éltek

Na persze Broadway Billy Rose nem efféle „okospalacsinta”. Sohasem vezetett „lelki könyvelést”. A Broadway éjszakai császára még jótéteményeit is szeretné elefelejteni. (Ugyanis — amolyan modern Pimpernelként — több száz zsidót kimentett Róma kazamatáiból.) Mert gyűlöli a hálálkodást. Szerinte „a hálálkodó uggyebár azzal kezd, hogy átöleli az ember térdét. Aztán egy kis pénzt kér kölcsön.” Különbösen is „a hála csak méreg a jövőnek”.

S mily félelmetes, kínos (vagy inkább törvénytörő) fordulata a sorsnak, hogy ezt a „két lábbon járó kartotékszekrényt”, az emlékezés sikeremlékét is utolérte a végzete. Az emlékezetkihagyás. S szellemi életének eme válságában úgy érezte, hogy az emlékezés is csak afféle „adok-veszek” dolog, amelynek a végeredménye: nulla.

Bárcsak már itt tartanék — mondom magamban e különös végeredmény olvastán. — Bárcsak már felejtethném az emlékezést... Különösen a mostani nagy „historiai felvonulásban”, amikor a burjánzó ködösítés és megtévesztés ellankasztja a tisztánlátás követelményét.

át az elmúlt két-három évtizedet — most „átdolgozzák” személyes történetüket. Elsősorban a szituációt — a tár-

Emlékezetkihagyás

sadalmi, külső, belső kényeszer — gyűlölöm, ami megint és újra arra szorítja az embert, hogy kiradírozza múltját, és hogy új „személyazonosság” papírokat szerkesszen önmagának... Mert megint és újra a „párton át” vezet az út a karrierekhez.

Persze meglehet, hogy a „múltradírózás” éppen az ember életrevalóságát bizonyítja. Vagy inkább azt, hogy nem szenved „emlékezetkihagyásban”... Pontosan tudja:

Hiszékenységek következménye

Igazán nem akarnám unatni az olvasót szakmánk, az újságcsinálás belügyeivel. Márcsak azért sem, mert undorít — éppen a „tiszták”, az „átigazolók” oldaláról érkező rengeteg mocskos és mocskolódás. Nem, nem erről van szó. Hanem a sajtószabadság lényegéről. Mint ha a mai hatalom végképp elveszítené emlékezőtehetségét a sajtóval kapcsolatban is.

Pedig tudhatná a történelemből: már az 1789-es forradalmat sem a sajtószabadság idézte elő, hanem *Franciaország* pénzügyi összeomlása. Sőt, *Benjamin Constant* már akkor megállapította (ahogy a *Kritikában* olvasom): éppen a „sajtószabadság hiánya volt az, amely visszavetette a francia népet a tudatlanság és a hiszékenység állapotába, és ezáltal nyughatatlanná és gyakran kegyetlenné tette a szabad tájékoztatástól megfosztott tömegeket.”

De mondok mást: itt van nekünk ez az elmúlt negyvenvalahány esztendő. Ki tagadná, hogy a hatalom egyformán és tökéletesen birtokolta a rádiót és a tévét, a

mindez már lejátszódott egyszer, nem is olyan régen... Tehát jobb, ha élébe megy a dolgoknak... Különbösen is csak két variáció lehetséges: az ember „vagy megszokik, vagy megszökik”. (Mondá *Eörsi István* is, éppen az *Esti Hírlap* újraillesztésével kapcsolatban.)

De hát a néhány hónapnyi „szabad lélegzet” után olyan nehéz újra elfogadni a behódolás lehetőségét, a reménytelenséget...

pesti és a vidéki lapokat? És mit ért el vele? Semmit. Amint megszűnt a „gyarmatbirodalom” — összeomlott minden. Újra *Benjamin Constant*-t idézem: a kormányok a sajtószabadság megvonásával csak kárt okoznak önmaguknak. „*Midőn azt az előjogot, hogy a kormányzat tetteiről beszéljenek vagy írjanak, kizárólag maguknak sajátítják ki: az emberek semmit sem hisznek el abból, amit egy olyan hatalom állít, amely nem engedi meg, hogy válaszoljanak neki; és mindent elhisznek, amit egy olyan hatalom ellen állítanak, amely nem tűri meg a szabad vizsgálódást...*”

Benjamin Constant nem napjainkban, hanem az 1800-as évek legelején fogalmazta meg ezeket a gondolatokat, akkor, amikor a legkisebb „sajtóvétség” is súlyos büntetéssel járt. Mégis egyértelműen, számunkra is példamutatóan kimondta: inkább minden „örülmény” szabadon megjelenjen, semmint hogy megint egyetlenegy és államilag engedélyezett „örület” uraljon minden...

Gantner Ilona